

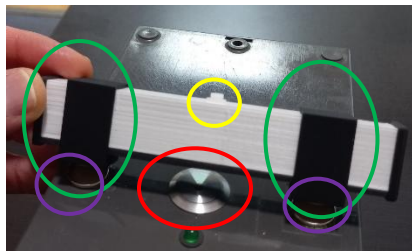
גרמעלית

הרב מנחם פרל

הקדמה

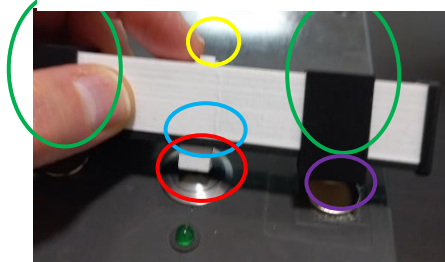
מכון צומת השיק לאחרונה מכשיר חדש, באורך של עט ועבה מעט יותר ממנו. להלן המפרט ההלכתי של המכשיר כפי שיופיע בכרך הבא של ספר 'צומת', כרך ג, אי"ה.

א. מנגנון הפעולה ואופן השימוש

בתמונה העליונה: 'גרמעלית' במצב הרגיל, כשהזיז בתוכה.

בתמונה התחתונה: 'גרמעלית' לאחר לחיצה והמתנה של מספר שניות, כשהזיז יוצא ממנה ולוחץ על כפתור ההפעלה של המכשיר.

'גרמעלית' היא מכשיר המיועד להפעלה ב'גרמא' של מכשירים שונים שאין להם 'התקן גרמא'. ה'גרמעלית' כוללת מנגנון פנימי של סריקה מחזורית הפועל ברצף במהלך כל השבת, וקולט בדרך 'גרמא' לחיצה על כפתור ה'גרמעלית'. כאשר נקלטת לחיצה על כפתור (מסומן בצהוב), ניתנת פקודה להפעיל מנוע שדוחף זיז קטן מתוך ה'גרמעלית' כלפי חוץ (מסומן בכחול בתמונה השנייה). זיז זה, למעשה, 'לוחץ' על כפתור ההפעלה של המכשיר שמעוניינים להפעיל (מסומן באדום). לדוגמה, מעלית שאינה מעלית שבת, ואינה עוצרת בקומה ללא הזמנה¹), וכך ההפעלה נעשית בעקיפין, מספר שניות לאחר הלחיצה האנושית, וללא לחיצה ישירה על כפתור ההפעלה. הלחיצה האנושית על כפתור ה'גרמעלית' היא רגעית, ואין צורך בלחיצה ממושכת. ה'גרמעלית' כוללת שני מגנטים בשני

קצותיה, כדי להעניק לה יציבות ולמנוע נסיגה ונפילה שלה בעקבות הלחיצה. כדי לממש את יכולת המגנטים להעניק יציבות, יש לדאוג לסביבה מתכתית ליד כפתור ההפעלה של

1. ישנם הבדלים נוספים בין מעלית שבת למעלית רגילה, מלבד עצם העיתוי של העצירה בקומות, ועכ"פ במצבים מסוימים ניתן להתיר לחולים או אנשים עם מוגבלויות שימוש במעלית רגילה, ובלבד שלא ילחצו בידיים על לחצני המעלית ובתנאים נוספים.

המכשיר, ולהצמיד את ה'גרמעלית' לסביבה זו. לשם כך, יחד עם ה'גרמעלית' מסופקים מגנטים נגדיים להדבקה על המשטח שבו נמצא כפתור ההפעלה. ה'גרמעלית' מורכבת מגוף עם זרועות היצמדות מגנטיות ניידות (מסומנות בירוק), כפתור 'גרמא' (מסומן בצהוב), זיז לחיצה (מסומן בכחול), מעגל חשמלי, מנוע, סוללה נטענת, שקע טעינה (Type-C) ומגנטים נוספים הכוללים דבק דו-צדדי (מסומנים בסגול). המעגל כולל מעבד אלקטרוני המפעיל סריקה מחזורית אחת לכמה שניות, ובדק האם כפתור ה'גרמא' נלחץ. אם התבצעה לחיצה, ישנה השהייה נוספת ולאחריה מופעל המנוע שדוחף את הזיז החוצה וחזרה פנימה. לפני שבת, יש לוודא שהמכשיר מוטען, לבדוק את פעולת ה'גרמעלית' על ידי מיקומה מול הכפתור הנלחץ, ולכוון את זרועות היצמדות מול שטח ללא לחצנים מצדי הכפתור, כך שה'גרמעלית' תיצמד למשטח הפנוי והזיז ילחץ על הלחצן הרצוי. אם חומר המשטח אינו מתמגנט, יש להדביק עליו את המגנטים הנוספים מול זרועות היצמדות.

ב. דיון הלכתי

1. שימוש ב'גרמא' לצורכי תפקוד ביתי

בספר 'צומת' במקומות שונים התבארו יסודות השימוש ב'גרמא' לצורכי רפואה וביטחון, בכרך ג, א"ה, יתבארו אף היסודות לשימוש ב'גרמא' לצורך רווחתם ושגרת חייהם של אנשים עם מוגבלויות. השימוש ב'גרמעלית' מושתת על היסודות הללו.

2. ריבוי פעולות בגרמא כדי להימנע ממעשה בידיים

עם זאת, קיים היבט ייחודי ב'גרמעלית', והוא ריבוי הפעולות: בשונה מלחצני 'גרמא' אחרים שבהם נעשית פעולה אחת בלבד ב'גרמא', בשימוש ב'גרמעלית' נעשות שתי פעולות בעקבות לחיצת האדם: גם הפעלת המנוע שדוחף את הזיז מתוך ה'גרמעלית' כלפי חוץ, וגם הפעלת כפתור ההפעלה של המכשיר באמצעות לחיצת הזיז עליו. בכך הדבר שונה ממכשיר 'גרמא' רגיל, שאף אם יש בתוכו יותר משלב אחד של לחיצה, הדבר אינו ניכר כלפי חוץ, אלא נחוה כפעולה אחת. דיון דומה יש בהפרשת תרומות ומעשרות מטבל דרבנן בשבת, לפני אכילתו לצורך פיקוח נפש. בגמרא² נאמר שבמקרה של איסור דרבנן שאינו קרוב לאיסור תורה - מעשר ירק שמעיקרו הוא מדרבנן - לרבי יש לאכול את הטבל ולר' אלעזר בן עזריה יש להפריש תרומות ומעשרות ולאחר מכן לאכול; ואילו באיסור דרבנן שקרוב לאיסור תורה - מעשר דגן מתבואה שגדלה בעציץ שאינו נקוב - גם לרבי יש להפריש תרומות ומעשרות ולאחר מכן לאכול. אולם, יש חילוק יסודי בין נידון זה לנידונו: בנידון הגמרא, מעשה ההפרשה נפרד לחלוטין ממעשה האכילה. מדובר בשני מעשים שונים לגמרי שהאדם עושה, ולכן יש סברה לומר שמאחר שהאכילה מצד עצמה מותרת, אין לחלל שבת במעשה חיצוני כדי להקל על האיסור שבה.³ לעומת זאת, בנידונו הלחיצה על ה'גרמעלית' גורמת גם ללחיצה על כפתור ההפעלה של המכשיר,

2. יומא פג ע"א-ע"ב.

3. על סברה זו, והשימוש בה לתירוץ הקושי מסוגיה זו על הר"ן, יומא ד ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה גרסינן, ראה טל חיים, שבת ח"ג עמ' רצה-רצו.

ללא צורך בפעולה אנושית נוספת, ולכן היא קלה יותר. והרי זה דומה לשחיטה בשבת, שהסכימו הראשונים שיש להתירה ולהעדיפה על אכילת נבלה,⁴ בין היתר משום שהשחיטה מהווה חלק מתיקונו הפיזי של הבשר לאכילה, ואינה פעולה הנעשית רק לצורך הקטנת האיסור.

3. ריבוי פעולות ב'גרמא' לעומת פעולה אחת בשינוי

נראה שהשימוש ב'גרמעלית' עדיף על לחיצה בשינוי ללא 'גרמעלית', שכן איסור 'גרמא' במהותו קל יותר מאיסור מלאכה בשינוי.⁵ ולכן, אף שככלל נמנעים מלעשות מלאכה בשינוי לצורך חולה, אלא אם כן אין ברירה, ב'גרמעלית' האיסור הוא קל יותר, וכבר יש מקום להתירו לצורך תפקודו הבסיסי של חולה, או לצורך תפקודו הבסיסי של אדם עם מוגבלות. ואין זה שונה כל כך ממכשירי 'גרמא' אחרים, שהשימוש בהם דורש יותר מלחיצת 'גרמא' אחת, ובכל זאת הם הותרו על ידי פוסקים רבים.

4. מראית עין

השימוש ב'גרמעלית' מיועד למצבים מסוימים ומיוחדים, ואינו מוכר בציבור. לפיכך, יש צורך לידע את הסובבים על עניינו של המכשיר ועל נסיבות ההיתר המיוחדות. וזאת בדומה למכשירי 'גרמא' אחרים שבהם מופיעה דרישה זו.⁶

מסקנות

- א. במצב שבו הותרה 'גרמא', ניתן להתיר לצורכי רפואה וביטחון בלבד שימוש ב'גרמעלית' להפעלת מכשירי חשמל שאין בהם מצב שבת, ובתנאי שמלבד הלחיצה של ה'גרמעלית' לא נעשות פעולות אסורות נוספות.
- ב. שימוש במכשיר 'גרמא' עדיף על הפעלת מכשיר רגיל באמצעות 'גרמעלית', שכן ב'גרמעלית' מתבצעות שתי פעולות ניכרות שונות ב'גרמא', ובמכשיר 'גרמא' רגיל רק פעולה אחת.
- ג. בכל שימוש ב'גרמעלית' לעיני אנשים, יש להבהיר להם את עניינו של המכשיר ואת נסיבות ההיתר המיוחדות.
- ד. במהדורה הבאה של ה'גרמעלית' יודפס, באופן בולט, על המכשיר, סמליל מתאים

4. ראה ר"ן, שם; ב"י, או"ח סי' שכח סעי' יד.
 5. יתבאר בהרחבה, א"ה, בכרך ג של ספר צומת.
 6. בעת ששימשתי כרב היישוב מעלה חבר, התקלקל לחצן ה'גרמא' להפעלת רכב הביטחון ביישוב, ועלות החלפת המערכת הייתה יקרה מאוד עברנו עד כדי לא אפשרית בטווח זמן מידי. הרי"י נויבירט הורה לי לשים בריסטול בכתב גדול על חלון הרכב 'זכור את יום השבת לקדשו' ולנסוע כרגיל. והוסיף, כי שלט כזה חשוב לא פחות מהתקן הלכתי-טכנולוגי, מחשש זליגת ההיתר למקומות לא רצויים. כך אנחנו נוהגים בקלנועית, מספקים יחד איתה מדבקה בכתב גדול למדי שפיקוד השבת מיועד לבעלי מוגבלי תנועה בלבד.

ה. כבכל מוצרי צומת, גם כאן מו"ר הרב יעקב אריאל אישר את המוצר לשימושים הנ"ל.

מענה לשאלות נפוצות

א. למי מיועדת 'גרמעלית'?

'גרמעלית' מיועדת להפעלה ב'גרמא' של מכשירים שונים שאין להם התקן 'גרמא'. השימוש ב'גרמעלית' מותר אך ורק לצורכי רפואה וביטחון ולמקום הפסד, שבהם הותרה עשיית מלאכה בגרמא.⁷ 'גרמעלית' אינה מיועדת לאנשים בריאים ולמצבי שגרה.

ב. לאילו מכשירים מיועדת 'גרמעלית'?

ה'גרמעלית' מיועדת למגוון מכשירים, לפי הצורך הרפואי או הביטחוני, וכפוף לבדיקת התאמה מקדימה. המכשיר העיקרי ש'גרמעלית' מיועדת להתאמת פעילותו בשבת הוא מעלית ללא פיקוד שבת. בבניינים רבים שבהם מתגוררים שומרי שבת לצד אנשים שאינם שומרי שבת, המעלית פועלת בשבת כביום חול, ואנשים המוגבלים בהליכתם אינם יכולים לצאת מביתם לרחוב בכוחות עצמם, ולפעמים גם עם סיוע מלווה. 'גרמעלית' מאפשרת להם להשתמש במעלית הרגילה באופן שאין בו אלא 'גרמא', המותרת במצב זה. התאמתה הטכנית של ה'גרמעלית' למעלית נבדקה בסוגים שונים של מעליות. בנוסף, ה'גרמעלית' יכולה להתאים למכשירים נוספים כמו מכשיר אינהלציה, משאבת חלב, שער חשמלי ללא פיקוד שבת ועוד. כאמור, התאמתה הטכנית של ה'גרמעלית' למכשירים אלה מצריכה בדיקה מקדימה.

ג. איך ה'גרמעלית' מתירה שימוש במעלית רגילה? האם אין עוד הבדלים בין מעלית שבת למעלית רגילה?

אכן ישנם הבדלים נוספים בין מעלית שבת למעלית רגילה, אך אין מדובר באיסורי תורה אלא בעניינים קלים יותר, המותרים לצורך חולה או אדם עם מוגבלות בהליכה.

ד. האם לא עדיף ללחוץ בשינוי? בשביל מה צריך את ה'גרמעלית'?

היתר מלאכה בשינוי לחולה אינו מוסכם,⁸ בשונה מ'גרמא' לחולה שמוסכם בפוסקים.⁹ ואמנם במעשה בשינוי של הפעלת מכשיר חשמלי יש מקום לצרף את הדעה האוסרת הפעלת מכשיר חשמל רק מדרבנון, ולהקל, אך הכלל הוא שגם במקום חולי, יש להשתדל לצמצם את האיסור ככל האפשר, 'הקל הקל תחילה',¹⁰ קל וחומר בצורך קבוע ושגרתי החוזר על עצמו מדי שבת. בדברי הרב איערבך ועוד פוסקים רבים מבואר ש'גרמא' קלה משינוי ועדיפה עליו,¹¹ ולכן יש עדיפות ל'גרמעלית' על לחיצה בשינוי. בנוסף, לא תמיד לחיצה בשינוי היא הצעה ישימה ומעשית לאורך זמן. אנשים עם מוגבלויות עלולים להתקשות בהבנה או בביצוע ללחוץ על כפתור המעלית עם המרפק או המצת, ואילו לחיצה באצבע מקופלת אינה שינוי מוסכם. שימוש ב'גרמעלית' הוא דרך נוחה ומעשית.

7. ע"פ שו"ע, או"ח סי' שלד סעי' כב.

8. שו"ע, או"ח סי' שכח סעי' יז.

9. ראה למשל מאורי אש השלם ב, סי' תרנב; שו"ת יביע אומר ג, או"ח ח"ח סי' ה; תשובות ר"י נויבירט בתחומין לד, עמ' 30, ועוד.

10. שמירת שבת כהלכתה, פל"ב סעי' כח, ועוד רבים.

11. שו"ת מנחת שלמה ב-ג, סי' כח אות א, ועוד.

גם מצד הנראות, 'גרמעלית' יוצרת היכר מובהק להבדל בין שבת ליום חול, ומונעת טעות ולחיצה בידיים.

ה. האם מותר לטלטל 'גרמעלית' במקום שאין בו עירוב?

'גרמעלית' אינה בגד או תכשיט, ולכן אסור לטלטל אותה במקום שאין בו עירוב. גם הצמדתה לבגד אינה יכולה להתיר זאת.¹²

ו. האם 'גרמעלית' היא מוקצה, למי שאינו משתמש בה?

מבואר בהלכה שחפץ המיועד לשימוש של מיעוט באוכלוסייה, ואסור לשימוש לשאר האנשים - מותר בטלטול לכלל האוכלוסייה.¹³ לכן, 'גרמעלית' אינה מוקצה, ומותרת למי שאינו משתמש בה לטלטל אותה לצורך מי שזקוק לה.

---

12. ע"פ רמ"א, או"ח סי' שא סעי' כג.

13. משנ"ב, סי' שח ס"ק קע.